18/02/2023

Το μεγάλο πλιάτσικο στους αρχαιοελληνικούς θησαυρούς τα χρόνια της Επανάστασης

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Στα τέλη του 18ου αι. η Ελλάδα είναι διάσπαρτη από λαμπρά δείγματα των μακρινών προγόνων της, αλλά αδυνατεί να τα διαχειριστεί, αγνοώντας τη μοναδική αξία τους ως κεφαλαίου πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι υπόδουλοι Έλληνες, πεινασμένοι, ταλαιπωρημένοι από τη μακρά περίοδο σκλαβιάς, απαίδευτοι, έχουν εγκλωβιστεί στην οθωμανική στασιμότητα. Οι φωνές υπέρ της πολυτιμότητας των αρχαίων είναι λιγοστές και αδύναμες και οι επανειλημμένες απειλές, με αφορισμό, του Πατριαρχείου για όσους ταράζουν τη γαλήνη των αρχαίων μνημείων, δεν πιάνουν τόπο. Για την πλειονότητα του πληθυσμού, μνημεία και σπαράγματα του μακρινού παρελθόντος δεν αποτελούν παρά πέτρες, που δυσκολεύουν

την καθημερινότητα και μπορούν κάλλιστα να αποτελέσουν προϊόντα προς πώληση.

Άλλωστε, και οι Οθωμανοί τοποτηρητές τα «αξιοποιούν» προφέροντάς τα ως δώρα σε ξένους αντιπροσώπους...

Στο μεταξύ, η Δύση διάγει φάση περιηγητικής έξαρσης. Αρχαιολάτρες, κυρίως από Αγγλία και Γαλλία, ονειρεύονται να ταξιδέψουν στην πατρίδα του Ομήρου και να θαυμάσουν τα δείγματα του πολιτισμού του. Όταν φτάνουν, ωστόσο, διαπιστώνουν ότι το φωτεινό παρελθόν του τόπου κάθε άλλο παρά στην κατάσταση του παρόντος πληθυσμού του ανταποκρίνεται... Σε περιηγητική του έκθεση ο ιστορικός Τσαρλς Πέρι (Charles Perry), καταγράφει την πρώτη του εντύπωση για την Ελλάδα: «Γενικά η χώρα φαίνεται τόσο ορεινή και έρημη και ακατάλληλη για καλλιέργεια, που ο επισκέπτης εκπλήσσεται με τη σκέψη της παλιάς της δύναμης, εξουσίας και μεγαλείου... Είναι μία έρημος χωρίς πολιτισμό και χωρίς ανθρώπους. Γι αυτό συμπεραίνουμε ότι δεν έχει μεγάλη αξία για όποιον την έχει στα χέρια του και την κατοχή του...».

Αναζητώντας την Ελληνικότητα έξω από τα σύνορα της Ελλάδος – Το μεγάλο πλιάτσικο στους θησαυρούς των Κυκλάδων

Η αρχαία Ελλάδα αντιπροσωπεύει την κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού, αλλά οι περιηγητές της Ελλάδας του 18ου αι. δεν την αντιμετωπίζουν ως τμήμα της Ευρώπης. Ο τόπος είναι υπό οθωμανική κατοχή, αναγνωρίσιμος για τους πολλούς από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανατολής. «Η “ ευρωκεντρική” ιδεολογία αφενός αναγνωρίζει τους σύγχρονους Έλληνες ως απογόνους των αρχαίων, αφετέρου δεν τους αποδέχεται ως Ευρωπαίους, ως δυτικούς. Η Ευρώπη αναζητεί τα κριτήρια της ελληνικότητας έξω από την Ελλάδα...» θα γράψει πολύ αργότερα στο σύγγραμμά του με τίτλο «Κριτική εθνογραφία στο περιθώριο της Ευρώπης» ο ανθρωπολόγος Μίχαελ Χέρτσεφελντ (Michael Herzfeld), εξηγώντας ότι αφού οι σύγχρονοι Έλληνες δεν ανταποκρίνονται στο λαμπρό παρελθόν τους, «η ελληνικότητα μπορεί τελικά να ταυτιστεί με την... αγγλικότητα και η Βρετανία να μετατραπεί σε ”Ελλάδα της νέας εποχής”»!

Ως εκ τούτου νωρίτερα από τους περιηγητές της εποχής του Ρομαντισμού, όπως ο λόρδος Βύρων, που θα προσπαθήσουν να γεφυρώσουν το παρελθόν και το παρόν με το όραμα της απελευθερωμένης Ελλάδας, θα προκύψουν οι Βρετανοί του 18ου αι. Αυτοί ενδιαφέρονται περισσότερο για τη μελέτη των αρχαίων ερειπίων. Για τα μνημεία, που μπορούν να μετρηθούν, να σχεδιαστούν, ακόμα και να κλαπούν. Άλλωστε, τη συγκεκριμένη πρακτική ακολουθούν έναν αιώνα τώρα οι συνάδελφοί τους «μελετητές» Γάλλοι, που αργά και μεθοδικά αποψιλώνουν αρχαιότητες της Αττικής, είτε μέσω οικονομικής συναλλαγής με Οθωμανούς τοποτηρητές και Έλληνες προκρίτους, είτε μέσω λαθρανασκαφών και διαρπαγής. «Την σήμερον η Ελλάς τρέφει και περιποιείται δύω ελαττώματα, τα πλέον ανοίκεια εις την δόξαν της. Αυτή κυριεύεται κατά κράτος από την υπόληψιν και από την αμέλειαν της αρχαιότητος» γράφει στο δεύτερο μισό του 18ου αι. ο διδάσκαλος του γένους, μεταφραστής και συγγραφέας Ιώσηπος Μοισιόδακας.

Στη Μήλο η Αφροδίτη ανοίγει την όρεξη…

Στην ανατολή του 19ου αι. η… «ελληνικότητα των Βρετανών» φτάνει στο αποκορύφωμά της με την αποκαθήλωση και αρπαγή των γλυπτών του Παρθενώνα από τον κόμη του Έλγιν, Τόμας Μπρους. Αλλά από νωρίς και παράλληλα με την αποψίλωση των μνημείων της Αθήνας και άλλων περιοχών της ηπειρωτικής Ελλάδας (π.χ. ναός του Απόλλωνα στις Βάσσες), ένα αντίστοιχο έγκλημα συντελείται στις Κυκλάδες και δη στη Μήλο, όπου παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα, λόγω του λιμανιού που καθιστά το νησί διαμετακομιστικό κέντρο και ενδιάμεσο σταθμό μετακινούμενων πληθυσμών.

Στο μεταξύ όσο ο υποδουλωμένος λαός κρατιέται σε άγνοια περί την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς του, Έλληνες λόγιοι της Διασποράς, φωτισμένοι άνθρωποι, προσπαθούν να θέσουν τέρμα στην αρπαγή των δειγμάτων του αρχαιοελληνικού πολιτισμού από τον τόπο τους. Από το 1807 ακόμη ο Αδαμάντιος Κοραής προτείνει την ίδρυση Μουσείου με υπεύθυνους «επιστάτες» και τη συστηματική καταγραφή και συγκέντρωση κάθε είδους αντιπροσωπευτικών δειγμάτων της αρχαιοελληνικής τέχνης. Λίγα χρόνια μετά (1813), ιδρύεται η Φιλόμουσος Εταιρεία, με πρωταρχικό μέλημα την εκπαίδευση των Ελλήνων στο θέμα της προστασίας της κληρονομιάς τους, ενώ τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης, προσωρινή διοίκηση και Καποδίστριας προσπαθούν να βάλουν φρένο στην αρχαιοσυλία υιοθετώντας μία πρώτη θεσμική θωράκιση του αρχαίου πλούτου με ψηφίσματα για τον περιορισμό του φαινομένου, που έχει πάρει δραματικές διαστάσεις. Παρά ταύτα, δεν λείπουν και τότε η αρχαιοκαπηλία και οι καταστροφές μνημείων, είτε από άγνοια, είτε από συμφέρον.

Η περιπέτεια και εντέλει αρπαγή του αγάλματος της Αφροδίτης της Μήλου (άγαλμα υστεροελληνιστικής περιόδου/ 150-50 π.Χ), είναι ιστορία χιλιοειπωμένη και αλλοιωμένη από στόμα σε στόμα. Ωστόσο, εκείνο που μετρά είναι το αποτέλεσμα. Η Αφροδίτη κάποτε θα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εκθέματα του Λούβρου στο Παρίσι. Και δεν είναι η μόνη απώλεια για το νησί… Ο Τόμας Μπέργκον (Thomas Burgon) είναι ο Εγγλέζος έμπορος, κάτοικος της Σμύρνης και περιηγητής ανά το Αιγαίο, που συνδέει το όνομά του με τις λαθρανασκαφές και διαρπαγές ευρημάτων από τη Μήλο τη χρονική περίοδο 1819 έως 1825. Γυάλινα και πήλινα αγγεία, ανάγλυφα πλακίδια διακοσμημένα με αφηγηματικές μυθολογικές παραστάσεις, πήλινα ειδώλια, χρυσά κοσμήματα, νομίσματα, αλλά και νησιωτικοί σφραγιδόλιθοι αποτελούν κομμάτια της πλούσιας συλλογής του την οποία επιδεικνύει με περισσή περηφάνια στους επισκέπτες του. Με τον θάνατό του η συλλογή κληροδοτείται στο Βρετανικό Μουσείο.

Αλλά και το όνομα του Φλαμανδού στρατιωτικού Μπερνάρ Ωζέν Αντουάν Ροτίρ (Bernard Eugene Antoine Rottiers) είναι άμεσα συνδεδεμένο με αρχαιοσυλία στο νησί. Το 1824 ζητεί από το υπουργείο Εσωτερικών της χώρας του διετή αποστολή στην Ελλάδα, προκειμένου να «συγκεντρώσει αρχαιότητες για λογαριασμό του Αρχαιολογικού Μουσείου του Leiden, στην Ολλανδία». Το αίτημά του δεν γίνεται αποδεκτό, αλλά έναν χρόνο μετά, τού ανατίθεται να συνοδεύσει στη Σμύρνη, μέσω της Μήλου, τον Ολλανδό πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη. Εκμεταλλευόμενος τη σύντομη παραμονή του στο νησί ο Ροτίρ ανασκάπτει σε δύο σημεία, βρίσκει θησαυρούς και τους μεταφέρει σε κιβώτια στο πλοίο.

Σε ενυπόγραφη διαμαρτυρία των ντόπιων εκπροσώπων της κυβέρνησης, οι οποίοι ζητούν την επιστροφή των κλοπιμαίων, ειδάλλως χρηματική αποζημίωση, εκείνος απαντά: «έχω φιρμάνι του σουλτάνου και διοίκηση ελληνική δεν γνωρίζω»! Θα ακολουθήσει και άλλη «επιχείρηση» του Φλαμανδού, σε άλλο σημείο του νησιού, απ΄ όπου θα «αλιεύσει» ένα μωσαϊκό, έναν μαρμάρινο βωμό, αγγεία, λύχνους και νομίσματα, αρκετά από τα οποία θα καταφέρει να φυγαδεύσει. Καταδρομικές «επιχειρήσεις» με σημαντική λεία κάνει και σε Σαντορίνη και Μύκονο, απ΄ όπου αρπάζει μία μνημειώδη κεφαλή αρχαϊκού κούρου (615-590 π.Χ.) και τέσσερα κυκλαδικά μαρμάρινα αγγεία (3200-2700 π.Χ.) αντίστοιχα.

Παρά τις προσπάθειες της νεότευκτης χώρας να πατήσει στα πόδια της, σφυρηλατώντας και αυτοπροσδιορίζοντας έναν εθνικό χαρακτήρα, τις πρώτες

δεκαετίες της απελευθέρωσης η Ελλάδα παραμένει ένας καθημαγμένος -από την αιώνων υποδούλωση- τόπος, όπου οι προτεραιότητες συνοψίζονται στο παρόν και όχι στο παρελθόν... Στα τέλη του 1828 με επιστολή τους προς το Πανελλήνιον (το νομοθετικό σώμα), ο κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας και ο γραμματέας της Επικρατείας, Σπ. Τρικούπης, ζητούν την προσφορά αρχαιοτήτων της Μήλου στον γλύπτη Emil Wolff, ο οποίος ενεργεί για λογαριασμό του βασιλιά της Πρωσίας, Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ΄, με αντάλλαγμα την αποστολή στην Ελλάδα πολεμικών ειδών, «τα οποία η Α.Μ. θέλει ευαρεστηθή να πέμψη αναμφιβόλως εις την Κυβέρνησιν»!

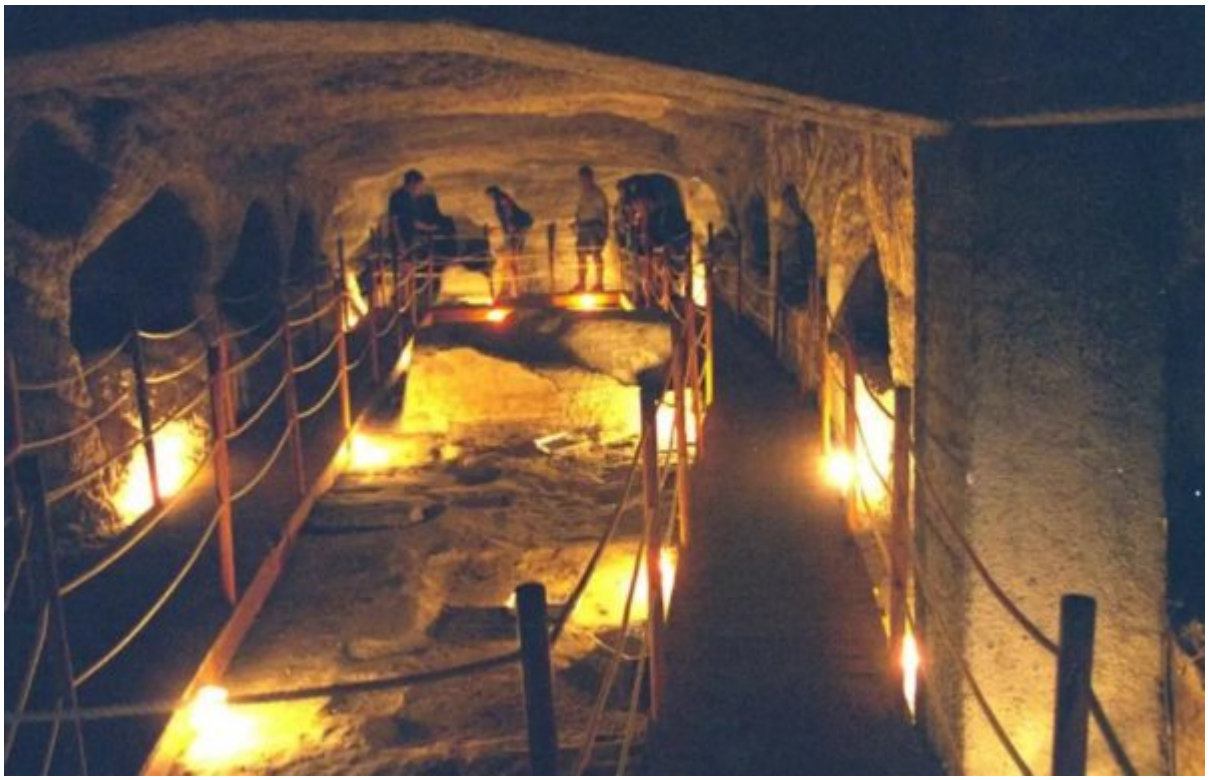

Οι κατακόμβες της Μήλου – ΦΩΤΟ EUROKINISSI

Το Πανελλήνιον θα γνωμοδοτήσει αρνητικά, επικαλούμενο τον νόμο περί απαγόρευσης εξαγωγής αρχαιοτήτων. Το αγοραστικό ενδιαφέρον των ξένων επικεντρώνεται σε σειρά αγαλμάτων, εκ των κάποια θα βρεθεί αργότερα τρόπος να καταλήξουν τόσο στο Βρετανικό όσο και σε μουσεία του Βερολίνου.

Στο μεταξύ, σε συνεχές πλιάτσικο εκτίθενται από το 1814 οι κατακόμβες, το εμβληματικότερο μνημείο (παλαιοχριστιανικό) στην Τρυπητή της Μήλου. Πρώτα οι Γάλλοι και ακολούθως τα πληρώματα των στόλων των Μεγάλων Δυνάμεων, επιχειρούν επιτυχώς τυμβωρυχία στο υπόγειο νεκροταφείο διαρπάζοντας κτερίσματα, που αργότερα βρίσκονται στις προθήκες του Λούβρου του μουσείου του Βερολίνου. Ενεργή, ωστόσο, συμμετοχή στη λαφυραγώγηση του μνημείου έχει

και ο αμερικανικός στόλος. Το καλοκαίρι του 1826 καταπλέει στη Μήλο μία φρεγάτα υπό τον πλοίαρχο Ντάνιελ Πάτερσον (Patterson). Μεταξύ των επιβατών είναι ο Τζορτζ Τζόουνς (George Jones), ο οποίος αντί δελεαστικού ποσού σε ντόπιο, καταφέρνει να μπει σε μία από τις κατακόμβες και να φυγαδεύσει τα ακριβά ευρήματά της, νομίσματα, χρυσά κοσμήματα, πολύτιμους λίθους, λύχνους κ.α. Μαζί με τα ευρήματα καταγράφει και τις εντυπώσεις του για την πληθώρα νομισμάτων και χάλκινων μεταλλίων, που -καθώς αναφέρει- αφθονούν στην Ελλάδα. Όπως μάλιστα περιγράφει, σε κάθε ελληνικό λιμάνι που προσεγγίζει, ρωτά τους κατοίκους «έχετε φόλις; (χάλκινο νόμισμα, η κοπή του οποίου ξεκίνησε το 294 μ. Χ. επί Διοκλητιανού)» κι εκείνοι σπεύδουν να του πουλήσουν στην υψηλότερη τιμή!

Το 1831 καταπλέει στη Μήλο μία άλλη αμερικανική φρεγάτα, στην οποία επιβαίνει ο εκπαιδευτής και συλλέκτης Ίνοχ Κομπ Γουάινς (Enoch Cobb Wines), ο οποίος στο ημερολόγιό του αναφέρει τη συμμετοχή του υποπρόξενου Μπρεστ (Brest) στην ανασκαφή και σύληση των μηλιακών κατακομβών. Λέγεται ότι τόσο ο ίδιος ο Αμερικανός διπλωμάτης όσο και ο γιος του φρόντισαν να τροφοδοτήσουν με σημαντικές αρχαιότητες του νησιού κάμποσα ευρωπαϊκά μουσεία. Στη… δράση του ιδίου, άλλωστε, αποδίδεται και η διαρπαγή σημαντικής αρχαιοελληνικής επιγραφής (338 π.Χ.) από λαθρανασκαφή στην Κίμωλο. Η επιγραφή θα εντοπισθεί το 1850 εντοιχισμένη σε οικία Γάλλου αριστοκράτη στην Προβηγκία!

Το ξέφραγο … αμπέλι της Δήλου

Και αν στην πολύβουη Μήλο καταγράφεται έντονη αρχαιοκαπηλική δραστηριότητα, το πλιάτσικο των αρχαιοτήτων στην ανοικτή και αφύλακτη αρχαία πόλη της Δήλου είναι μεγαλειώδες! Ακατοίκητο ήδη από την αρχαιότητα και διάσπαρτο από εντυπωσιακά μνημεία το νησί γίνεται πόλος έλξης περιηγητών και αρχαιόσυλων, οι οποίοι ασφαλώς ευθύνονται για τη διασπορά του δηλιακού πλούτου στα μουσεία του κόσμου. Όπως σημειώνουν, βέβαια, οι αρχαιολόγοι, οι περισσότερες διαρπαγείσες αρχαιότητες εκ παραδρομής αποδίδονται στη Δήλο, καθώς στην πραγματικότητα, προέρχονται από τη Ρήνεια, την κοντινή στη Δήλο νησίδα, όπου κατά τον Θουκυδίδη αναπαύονταν οι νεκροί της Δήλου.

Όπως αναφέρουν οι επιστήμονες, από το πλήθος των αρχαιοτήτων που διέφυγαν από τη Δήλο και τη Ρήνεια την περίοδο της Επανάστασης, σε ελάχιστες περιπτώσεις έχουν διευκρινιστεί οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτές κατέληξαν σε μουσεία του εξωτερικού και κυρίως, στο Λούβρο και το Βρετανικό. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι αυτή την περίοδο της μαζικής αποψίλωσης του αρχαιοελληνικού πλούτου, θησαυροί μέσα από δραματικές καταλήγουν σε σημεία ανά τον κόσμο, όπου η αξία τους αγνοείτο παντελώς.

Σαν να γίνεται η κλοπή για την κλοπή! Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί μαρμάρινος κυλινδρικός βωμός της Δήλου ή της Ρήνειας με βουκράνια και γιρλάντες, ο οποίος έναν αιώνα μετά το ξερίζωμά του από το νησί, βρίσκεται στον χώρο έξω από το εστιατόριο του εγγλέζικου κολλεγίου Bretton Hall, να εξυπηρετεί ως σταχτοδοχείο! Μόλις οι υπεύθυνοι του κολλεγίου συνειδητοποίησαν την αξία του περιφρονημένου βωμού, τον έστειλαν για συντήρηση και τον εξέθεσαν σε δημοπρασία των Christie´s, από όπου κατέληξε σε ιδιωτική συλλογή.

Φαίνεται πως καθοριστικό ρόλο στη διασπορά των δηλιακών αρχαιοτήτων διαδραματίζει στο διάστημα 1821-1841 και ο υποπρόξενος της Βρετανίας και της Αυστρίας στη Μύκονο και σε άλλα κυκλαδίτικα νησιά, Πέτρος Κορδίας. Για να διατηρήσει το αξίωμά του, που εξαρτάται από τους εκάστοτε πρεσβευτές στην Κωνσταντινούπολη, μετατρέπει Δήλο και Ρήνεια σε δεξαμενές άντλησης πολύτιμων… δώρων.

Η έντονη αρχαιοκαπηλική δράση του Κορδία καταγράφεται με μελανά χρώματα και στα μυκονιάτικα έγγραφα, καθώς αυτός όχι μόνον αρνείται να παραδώσει στις Αρχές όλα όσα παρανόμως έχει αποκτήσει, αλλά εξακολουθεί αδιαλείπτως την

αρχαιοσυλία! Όπως μάλιστα αποκαλύπτεται εκ των υστέρων, γνώστες και συμμετέχοντες στις παρανομίες σε βάρος της Ελλάδας είναι και άλλοι Ευρωπαίοι διπλωμάτες, κυρίως όμως -και δυστυχώς- Έλληνες νησιώτες, οι οποίοι υπό το δέλεαρ του εύκολου κέρδους, πωλούν αρχαιότητες αντί αδρών ποσών στους ξένους συλλέκτες.

Ελάχιστες οι πληροφορίες για την Τήνο

Τον κορμό ενός θωρακοφόρου, διακοσμημένο με σκηνή κενταυρομαχίας βρίσκουν επιστήμονες της γαλλικής Αποστολής του Μοριά στη χώρα της Τήνου. Υποθέτουν ότι προέρχεται από τη Δήλο. Το γλυπτό, ωστόσο, χάνεται υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες και το σχέδιο της Αποστολής παραμένει η μοναδική μαρτυρία για την ύπαρξή του. Στην ίδια έρευνα, η αποστολή εντοπίζει έξω από σπίτι ερμαϊκή στήλη Ηρακλή με λεοντή (2ος αι. π.Χ), η οποία καταλήγει και φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

Η Ανάφη, ένα δυσπρόσιτο νησί στην κυκλαδίτικη εσχατιά, μαγνητίζει την προσοχή των περιηγητών από τον 15ο αι. ακόμα. Οι αρχαιολόγοι μάλιστα εικάζουν ότι από εδώ έχει κλαπεί κατά τη διάρκεια των επαναστατικών χρόνων μία από τις σημαντικότερες αρχαιότητες, ο υστεροαρχαϊκός κούρος (500 π.Χ.), γνωστός ως Απόλλων του Strangford (από το όνομα του υποκόμη στο υπόγειο της οικείας του οποίου βρέθηκε).

Σωζόμενα αρχεία και αλληλογραφία της εποχής αποκαλύπτουν μία περιπετειώδη διαδρομή του αγάλματος, πριν καταλήξει στο Βρετανικό Μουσείο. Ο Απόλλων, βέβαια, δεν είναι ο μόνος θησαυρός του νησιού. Ανασκαφές αποκαλύπτουν αγάλματα των οποίων ουκ έστιν αριθμός…

Πολλά από αυτά φυγαδεύονται από ξένους περιηγητές με τη συνεργασία και Ελλήνων, γεγονός που θορυβεί τους κατοίκους, οι οποίοι αποφασίζουν να δράσουν. Ένα περιστατικό σκανδαλωδώς οφθαλμοφανούς αρχαιοσυλίας, αναγκάζει τον πολίτη Δημήτριο Βαλσαμάκη, να ζητήσει με επιστολή του, στις 14 Οκτωβρίου του 1828, τη συνδρομή του κυβερνήτη: «Εις την νήσον Ανάφης ευρίσκονται μερικά των παλαιών αγάλματα, δι ων την εκκάλυψιν και καταγίνομαι ήδη χρόνους τέσσαρες. Κατά δυστυχίαν όμως ήδη μανθάνω παρά των εκείσε ερχομένων ότι οι ανορύξαντες ταύτα, μέρος μεν τούτον επώλησαν εις τον γαλλικόν πρόξενον της Σαντορίνης, τα δε λοιπά κατέχωσαν εις τον αυτόν τόπον κρίσαντες επ΄αυτών και οικίαν προς ασφάλειαν έως να επιτύχωσι τον καιρόν να τα αποξενώσωσιν από την πατρίδα και αυτά».

Ένας μηχανισμός, που κινητοποιείται εγκαίρως εντοπίζει τα ευρήματα. Τα έχει ανακαλύψει κάτοικος του νησιού, τα έχει πουλήσει σε άλλον κάτοικο και αυτός με τη σειρά του τα έχει προωθήσει σε Γάλλο πράκτορα της Σαντορίνης, ο οποίος ετοιμάζεται να τα φυγαδεύσει. Πρόκειται για δύο αγάλματα γυναικών και άλλα δύο ημιαγάλματα ανδρών περιβεβλημένων με μανδύες. Ο έπαρχος Σαντορίνης προλαβαίνει τη φυγάδευση των συγκεκριμένων γλυπτών, πλην όμως, κατά τα λεγόμενα του έπαρχου Μ. Σούτσου, έχουν προηγηθεί άλλες περιπτώσεις υφαρπαγής ημιανδριάντων από την Ανάφη με τη διαμεσολάβηση του Γάλλου υποπρόξενου Ντ΄ Αλμπί (Guillaume d’ Albi), ο οποίος τους προώθησε στη Σαντορίνη για πώληση. Αρχαιοελληνικά γλυπτά, που έχουν καταλήξει στις προθήκες του Λούβρου έχουν περάσει από το σαλόνι του συγκεκριμένου Γάλλου διπλωμάτη.

Μία «Αναφιώτισσα» γυναίκα τυλιγμένη σε ιμάτιο, που κρατά στο αριστερό της χέρι πυξίδα, έργο που τοποθετείται χρονικά στην εποχή των Αντωνίνων (2ος αι. μ.Χ) αποτελεί σήμερα τμήμα της συλλογής του ρωσικού μουσείου Ερμιτάζ.

Παρά τις φιλότιμες -αλλά σχεδόν ερασιτεχνικές ακόμα- προσπάθειες των αρμοδίων Αρχών του νεότευκτου κράτους να εμποδίσουν τις απώλειες, οι θησαυροί της Ανάφης εξακολουθούν να «πετούν» προς πάσα κατεύθυνση.

Ο διευθυντής του Εθνικού Μουσείου στην Αθήνα, Ανδρέας Μουστοξύδης, προσπαθεί με απανωτές επιστολές να ανακόψει τον ξεριζωμό τους. «Εις την νήσον Ανάφην ευρίσκονται πολλαί αρχαιότητες, εις χείρας ανθρώπων μη εκτιμώντων την αξίαν αυτών, των οποίων έγινα αυτόπτης» ενημερώνει κάποτε με επιστολή του προς την Γραμματεία επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Παιδεύσεως (προπομπός του κατοπινού υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων) ο φύλακας του Εθνικού Μουσείου, Αθανάσιος Ιατρίδης, και συνεχίζει: «Οι κατέχοντες τας αρχαιότητας ταύτας κάτοικοι, αισχροκερδείς όντες, εμπορεύοντο άλλοτε, καθώς και τώρα ίσως ακολουθούν το αυτό, κρυφοπωλούντες αυτάς εις αλλοεθνείς και κατεξοχήν εις τους εν Σαντορίνη Λατίνους, ως αγάλματα, κεφαλάς, ενώτια, περιδέραια, χρυσά και αργυρά, δακτυλιδοπέτρας κ.α.»!

Ο πλούτος της Σαντορίνης διασώζεται σε σημαντική έκταση λόγω του απόκρημνου και δύσβατου ακρωτηρίου, στο οποίο βρίσκεται η θέση της αρχαίας Θήρας. Όχι βέβαια ότι γλυτώνει εντελώς από τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων και των ξένων αρχαιολατρών, οι οποίοι «χρυσώνουν» τους ντόπιους συνεργάτες τους για ένα δείγμα αρχαιοελληνικού πολιτισμού… Στη διαφυγή σπαραγμάτων από το νησί συμβάλλει δραματικά η δράση του υποπροξένου της Ολλανδίας στη Σαντορίνη, Χριστόδουλου Γίζη (Chigi). Γλυπτά και αγγεία, που θα

βρεθούν αργότερα στο μουσείο του Leiden, αποδίδονται στην… ακαταπόνητη προσπάθεια του διπλωμάτη να ευχαριστήσει τις προθέσεις του Ολλανδού πρέσβη να εμπλουτίσει τη συλλογή του μουσείου του τόπου του…

Αντίστοιχη διαρπαγή αρχαίων γλυπτών και σπαραγμάτων συντελείται καθ΄ όλη τη διάρκεια της οθωμανικής και επαναστατικής περιόδου σε όλους τους τόπους όπου γεννήθηκε και αναπτύχθηκε ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός. «Τα μεγαλύτερα μουσεία στον κόσμο δεν περιέχουν παρά μόνον λάφυρα» (Fr. Dard).

Κούροι, κόρες, αφηγηματικές παραστάσεις, επιγραφές, σπαράγματα, ψηφιδωτά, σκεύη, κτερίσματα, νομίσματα, ευρήματα από σχεδόν το σύνολο των περιόδων του μακραίωνου ελληνικού πολιτισμού «πετούν» από τα πατρογονικά τους στα μουσεία του κόσμου και πλουτίζουν τις προθήκες τους. Έτσι. Ως λεία ενός ιδιότυπου πολέμου ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι…

ΠΗΓΗ: ΑΠΕ-ΜΠΕ

ΠΗΓΕΣ: ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ, Σ. Ματθαίου-Αθ. Χατζηδημητρίου (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ, 2022)
ΕΛΛΗΝΟΜΑΘΕΙΑ, ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Το ελληνικό προεπαναστατικό ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες, Γ. Τόλιας (ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ, 2003, «Αρχαιολογία και Τέχνες 89)
«Στη σκιά των μνημείων: αρχαιολάτρες και αρχαιόσυλοι στην Ελλάδα του 18ου αιώνα», Ευτ. Μήτση, (Σύγχρονα Θέματα 82 – 2003)
«Τα πρώτα χρόνια της ελληνικής αρχαιολογίας», Β. Πετράκος (Αρχαιολογία 26 – 1988)
Anthropology through the Looking Glass: Critical Ethnography in Margins of Europe, M. Herzfeld (Cambridge University Press, 1987)
Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδη